

DR. BOKOR PÉTER

Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola
Szombathely

Egy századelői tanítói életút és mai tanulságai

A családi háttér – A horvát származású Trosits János benősült a jómódú Schweinghoffer nagytevelői sváb családba. Házasságukból 14 gyermek született, de közülük a felnőttkort csupán 7 érte meg. Sorrendben a hetedik volt Mátyás, a nagyapám. Ő volt a legtehetségesebb, ezért a család beíratta a pápai tanítóképzőbe, ahol 1900-ban oklevelet kapott. A szegényparaszt család tagjai, hogy megéljenek, és a család büszkeségét is taníttatni tudják, ki-kiutaztak Amerikába, ahol igen nehéz fizikai munkával, nagy szorgalommal és nélkülözéssel jó néhány dollárt összegyűjtöttek, és hazahozták azt. A családi összefogás felemelkedést hozott: a szülők és testvérek mint középparasztok (ketten mint kulákok...) haltak meg, nagyapám pedig kiemelkedhetett a paraszti sorból, tanító lett.

A segédtanító – A fiatal tanító szülőfalujában kapott segédtanítói állást. Ezekre az évekre keserűen emlékezett vissza nagyapám. Saját hazájában senki sem lesz próféta. Mindenki számára a diploma ellenére is csak Matyi volt. Elvárták, hogy otthon segítsen a kiterjedt gazdaságban, és az iskolában is a legnehezebb munkákat bízták rá. A hajnal az istállóban találta, az iskolában a részeges, a gyerekeket nem kedvelő tanító leckézttette, a pap pedig lenézte az istállóságú parasztot.

Nagyapám türelmes, alázatos szívű ember volt. Zokszó nélkül tűrte a megaláztatásokat. Fél évtized elteltével – talán a sors jutalmaképpen – rámosolygott a szerencse.

A burgerlandi évek – Az 1907-es esztendő fordulatot hozott nagyapám életében: feleségül vette nagyanyámat, valamint sikerrel pályázott a radafalvai tanítói állásra.

Radafalva Burgerlandban van, ma Rudersdorf a neve. A tanítói állásra ketten pályáztak. A falu választása – több napos vizsgálódás után – nagyapámra esett. Akkoriban a pályázati döntés hosszadalmas és alapos volt. Vizitelni kellett a falu előljáróinál, és illetet felkeresni a módosabb gazdákat is. Foglalkoznia kellett nyilvánosság előtt is a gyerekekkel. Az iskolai próba után jött a templom. Megvizsgálták, hogy jól orgonál-e, milyen a hangja, ismeri-e a liturgiát.

A tanítónak lakás is járt. A szolgálati lakás többnyire az iskolával épült egybe. Rendelkezése állt az iskolaszolga is.

Nagyanyám nemesi családból származott. Viszonylag gazdag lány volt. Szép stafíringot kapott némi készpénz kíséretében. A 35 hold föld pedig állandó tisztességes kiegészítő jövedelmet biztosított a tanítói kereset mellé.

Alighogy berendezkedtek, és megszokták az új németes életvitelt, az alpi éghajlatot, ki-tört az első világháború. Nagyapa 3 évig volt a fronton, mindenfelé harcolt, világot járt ember lett. A vesztes háború után úgy döntöttek, hogy hazaköltözik a család az Ausztriához csatolt területről. Nagyanyám izsáki birtokaihoz közel, Oroszi községben kapott nagyapám állást, és ezután ezt a szegény, mindentől távol eső falucskát már nem hagyta el többé. Itt teljesedett ki tanítói pályája.

A tanítói feladatok – Orosziban a kevés gyerek mellé elég volt egyetlen tanító is. Egymaga volt felelős a falu szellemi felemelkedéséért, a falu gazdája lett.

Nagyapám az iskola reggeli kezdésétől a tanítás végéig dolgozott. Egyének, kis csoportok kaptak feladatokat, minden gyerek folyton tevékenykedett, – ezt szervezte és ellenőrizte a tanító. Nagy önfegyelmet, lelkiismeretességet kíván ez a hivatás. Nem vehetett ki szabadságot, nem lehetett beteg a tanév során, hiszen akkor megállt volna az élet. Jó, ha fél évtizedenként odaért az ellenőr, a tanfelügyelő. A tanító ellenőre a lelkiismerete volt.

Sokféle volt akkor is a gyermek. Szeretettel kellett megszelídíteni a deviáns tanulót. A gyógypedagógiai alanyok nagy türelmet kívántak: beljük kellett sulykolni a csekély ismeretet. A tehetséges gyermekek gondozása nagyapám kiemelt feladata volt. Büszke volt minden továbbtanuló diákjára.

A ma oktató tanító el sem tudja képzelni, hogy egy ilyen kis faluban mennyi mindenre kellett ügyelni az akkori tanítónak. Csak néhány esetről számolok be. Télen a fűtésről úgy gondoskodtak, hogy minden gyermek hozott magával néhány fahasábot. Tavasszal, a jó idő beköszöntével kiürült volna az iskola, ha nagyapám meg nem győzi a gazdákat, hogy a tanulás van olyan fontos, mint a munka a földeken. Az étlen-szomjan érkező gyermekeknek mindig jutott valami étel a konyháról. A rendszeres tevékenységek közé tartozott a kezek, a körmök (általában a tisztálkodás) ellenőrzése. A tetves gyerekek fejét nagyanyám kente be petróleummal.

Ha a tanító nem élvezte a falu szeretetét, bizalmát, csomagolhatott. A tanítónak valóságos diplomatának kellett lenni. A tanító minden cselekedetét meg kellett értetnie a szülővel. Így például azt, hogy a tanítás utáni bezárás nem a tanuló szabadságtól való megfosztása, hanem lehetőség biztosítása a tanuláshoz, olykor korrepetálást is jelentett.

Orosziban nem volt orvos, jegyző, gyógyszerész, de még plébánia sem. Én örököltém azt a rongyosra lapozott, kétkötetes könyvet, („A nő, mint háziorvos”) amit nagyanyám használt a hozzáfordulók gyógyításában. A házi patika a falu patikája volt. A kérvényeket nagyapám írta. Gyakran intézte a falu ügyes-bajos dolgait. Kiszegítette a bajbajutottakat tűzifával, és ha kellett, étellemmel is.

Erkölcsei tekintélyét a tanító maga alapozta meg. Anyagi biztonságáról viszont az állam és az egyház gondoskodott. Kicsike fizetése (havi 150-200 Pengő) mellé sokféle természetbeni juttatás is járt. (Gabona, fa, lakás.) Nagyapám száz család méhet is tartott. A mézet egy osztrák gyáros vásárolta meg rendszeresen. A nagyanyám zsíros földjei jól teremtek. Az istállókban, ólakban szép volt a jószág. Ez a gazdaság sugárzott ki a falu felé. Ugyanakkor a szegény ember sem volt hálátlan, szívesen, önzetlenül segítettek minden munkában, ha arra szükség volt.

A pap hetenként egyszer érkezett hintón (télen szánkón) a faluba. Ekkor tartotta meg a hit-tanórákat, a szentmisét és a litániát. Az öregedő pap látva nagyapám ügyességét, hitbuzgalmát, egyre ritkábban és egyre rövidebb időre érkezett, így a hitélet is nagyapám vállára nehezedett.

A hétköznapi kemény munkáé, viszont az ünnepek a kikapcsolódásé, a szórakozásé voltak. Névnapi napokon, születésnapokon már délután gyülekeztek a ház előtt a hintók, jöttek a környék kisnemesei, jegyzői, tanítói. Kortyolták nagyapám saját termelésű somlói borát, és ették nagyanyám kiváló konyhaművészetének remekét. Nemcsak eszem-izsom volt, de kirándultak, kártyáztak, játszottak is.

Végeredményben a tanító áldozatos munkája a falu biztonságát, békéjét, kiszámítható életét eredményezte. Ugyanakkor az emberek hála a tanító felemelkedését jelentette. Az egykori tanulók unokái, dédunokái is tudják, ki volt Trosits Máttyás igazgató úr, legendák övezik emlékét. Ugyanakkor a sok munka, a felelősség nem örölte fel a tanító erejét. Ellenkezőleg: értelmet adott életének. Nagyanyám és nagyapám egyaránt csaknem kilencven évet élt, és öregkoruk is derűs volt.

A múlt értékei – A rövid „szakmai életrajz” számos ma is használható, alkalmazható tanulságot rejt.

A pályakezdők jó része munkanélküli. Tehát bőven válogathat belőlük a munkaadó. Az állásra pályázók közül a legalkalmasabbat az ismertetéshez hasonló alkalmassági próba után volna érdemes a munkahelyre felvenni.

Visszaállíthatnánk a segédtanítói és tanári státuszt is.

A segély helyett fizetés lenne a másik juttatott pénz. A munkaadó pedig a leendő munkatársat a végleges kinevezés előtt alaposan megismerhetné. A segédtanár, tanár, főtanár, tanügyi tanácsos, tanügyi főtanácsos címek előmenetelt, fokozatot jelenthetnének, amiért törekedni, küzdeni érdemes.

A kistelepülések felvirágzásának idejét éljük: szétválnak az összevont falvak, éled a tanya-rendszer, megindult a városokból a visszaköltözés az elhagyott falvakba. A múlt példája mutatja, hogy a tanító milyen sokrétű, vezető-egyéniség lehet a kis települések újjászerveződésében. A jól felkészült tanító egymaga is nyújthat kis gyermekcsoportoknak olyan tudásalapot, amire a magasabb, szervezettebb iskolatípusok építhetnek. Az osztatlan iskola nem a tudás, a felemelkedés zsákutcája!

A tanító lehet a település falugazdája is. (A falugazda-rendszer a közelmúltban azért bukott meg, mert ez a foglalkozás egy főhivatású ember számára kevés elfoglaltságot jelentett.) A tanító a kis település alkalmi gondjait fel tudja vállalni.

Panaszkodunk, hogy egyre kevesebb a pap, a lelkész. Nagyapám példája mutatja, hogy a falu hitéletének szervezésében a tanító is eredményesen közreműködhet.

A kis- és közepes méretű települések nem tudnak fenntartani kultúrházat és népművelőt. A jól felszerelt iskola nemcsak a gyerekek fejlődését irányíthatja, hanem a művelődést kívánó felnőtteknek is otthont nyújthat. A tanító tehát a falu kulturális életének irányítója is lehet.

A tanítói hivatás ezek szerint embert próbáló pálya. A sokrétű feladatsor ellátására csak az anyagi gondoktól mentes ember vállalkozhat. Napjainkban vitatkoznak, hogy kinek a feladata a tanító dotálása. Az önkormányzaté vagy az államé? A választ a múlt példája adhatja, a tanító elfogadható anyagi színvonalát az állam, az önkormányzat (és talán az egyház vagy helybéli gazdagok, szponzorok) biztosíthatná. A sokrétű anyagi támasz biztosíthatná a tanító függetlenségét, elkötelezettség-mentességét.

Láthatjuk, hogy a múlt példáján elindulva a tanítónak tartalmas, fényes jövőt, „lámpás-szerepet” adhatunk. A tanító ismét a falu első embere lehet!

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak gépelt, 10–12 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratot fogadunk el. A kéziratot két példányban kérjük, *kettes sortávolsággal, gépelt formában, normál géppapíron, a gépelési hibák gondos javításával*, a felhasználó szakirodalom pontos feltüntetésével (*szerző, cím, hely, kiadó, lapszám, rövidítve: l.*). A cikkben előforduló rajzokat, illusztrációkat viszont – *fekete tussal – pauszpapíron vagy műszaki rajzlapon* kérjük, *gondos kivitelezésben*.

Szíveskedjenek *külön lapra* fölírni *irányítószámot, lakcímüket, munkahelyüket és személyi igazolványuk számát* is, mert enélkül tiszteletdíjat nem utalhatunk ki.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét arra is, hogy *másodközlésre nem vállalkozunk*, hozzánk küldött írásait más folyóiratokban nem publikálhatják, de az újraközlés jogát is fenntartjuk. Szerkesztőségünknel is érvényes az az általános gyakorlat, hogy *kéziratot nem őrzünk meg, és nem is küldünk vissza*.

A SZERKESZTŐSÉG